

Bakalářská práce

Morbidní tematika ve vybraných dílech české romantiky

Studijní program:

B0114A300072 Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Studijní obory:

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Tereza Majerová

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Jiří Koten, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Morbidní tematika ve vybraných dílech české romantiky

<i>Jméno a příjmení:</i>	Tereza Majerová
<i>Osobní číslo:</i>	P20000005
<i>Studijní program:</i>	B0114A300072 Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra českého jazyka a literatury
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

1. Vytvořte stručnou teoretickou úvodní kapitolu o romantice v české literatuře a o jejích znacích (markerech);
2. Vytvořte si pracovní korpus romantických textů (doporučeny antologie Mrtví tanečníci a Rozkošný hrob + případně další literatura podle výběru), s nimiž budete následně pracovat;
3. Zaměřte se na motivy smrti, umírání, vražd, vampyrismu, posud'te jakou funkci plní ve výstavbě vybraných děl;
4. Zvažte, do jaké míry morbidní motivy spoluutvářejí "romantický efekt" vybraných literárních děl;
5. Zvažte, do jaké míry se s detekovanými motivy dá pracovat ve školní praxi, jak by např. mohla vypadat metodická příprava na hodinu literární výchovy s tématem české romantiky a s využitím popsaného materiálu;
6. Shrňte závěry.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce: tištěná/elektronická

Jazyk práce: čeština

Seznam odborné literatury:

HRBATA, Zdeněk: *Romantismus a romantismy* (Jinočany: H+H, 1999)

MACURA, Vladimír: *Znamení zrodu a české sny* (Praha: Academia, 2015)

TUREČEK, Dalibor a kol.: *České literární romantično* (Brno : Host, 2012)

VANĚK, Václav: *Mrtví tanečníci* (Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010)

týž: *Rozkošný hrob* (Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009)

VOJVODÍK, J. – ŠMAHELOVÁ, H. a kol.: *Romantyzm a Romantismus. Metamorfózy romantismu v moderní polské a české literatuře* (Praha: FF UK, 2008)

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Jiří Koten, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání práce:

30. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Kateřina Váňová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své bakalářské práce panu doc. Mgr. Jiřímu Kotenovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a poskytnutí cenných rad, které mi pomohly tuto práci zkompletovat. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za podporu.

Anotace

Téma této bakalářské práce jsou morbidní motivy a jejich výskyt v konkrétních prozaických či poetických romantických textech. Morbidní motivy jako smrt, vražda, umírání, vampyrismus jsou v jednotlivých dílech detekovány a popsány v závislosti na jejich funkci v díle. Práce také zahrnuje definice pojmů český romantismus a morbidní romantismus včetně jejich znaků. Primární morbidní motivy jsou blíže definovány a popsány jejich výskyty a užívání v literatuře napříč dějinami.

Klíčová slova: česká literatura, romantismus, romantická poezie, romantická povídka, morbidní motivy, motiv sebevraždy, motiv smrti, motiv vampýra, motiv vraždy

Anotation

The topic of this bachelor thesis is morbid motifs and their occurrence in specific prose or poetic, romantic texts. Macabre motifs such as death, murder, dying, and vampirism are detected and described in each text, depending on their function there. The work also includes definitions of Czech Romanticism and Morbid Romanticism, including their features in the texts. Primary morbid motifs are further defined, and their occurrences and use in literature across history are described.

Keywords: the Czech Literature, Romanticism, Romantic Poetry, the Short Stories of Romanticism, Morbid Motifs, Death Motif, Murder Motif, Suicide Motif, Vampire Motif

Obsah

Úvod.....	9
1 Teoretická část.....	10
1.1 Český romantismus.....	10
1.2 Markery českého romantismu	12
1.3 Morbidní romantismus.....	13
1.3.1 Motiv smrti.....	14
1.3.2 Motiv pohřbení zaživa.....	16
1.3.3 Motiv sebevraždy.....	17
1.3.4 Motiv vraždy	18
1.3.5 Motiv vampyrismu.....	18
2 Praktická část.....	20
2.1 Poetické romantické texty	20
2.1.1 Vincenc Furch: Upír.....	20
2.1.2 Karel Hynek Mácha: Máj.....	21
2.1.3 Karel Jaromír Erben: Svatební košile	23
2.1.4 Šebestián Hněvkovský: Vnislav a Běla.....	25
2.2 Prozaické romantické texty	28
2.2.1 Vendelín Dušek: Setkání v hrobě	28
2.2.2 Václav Rodomil Kramerius: Vampyr nebo Zohavitel mrtvých těl	30
2.2.3 Josef Václav Sommer: Alpská pěvkyně	32
2.2.4 Václav Špínka: Smilnice, vražednice, žhářka, a přece jen nešťastné děvče	33
2.2.5 František Humhal: Předvídání hrobníkovo.....	34
3 Didaktická část.....	37
3.1 Didaktická příprava	37
3.1.1 Pracovní list 1	41
3.1.2 Pracovní list 2 (1. část).....	42
3.1.3 Pracovní list 2 (2. část).....	43

Závěr	44
Seznam literatury	46

Úvod

Období, kterému dnes říkáme romantismus (eventuálně romantično nebo romantika), patří ke klíčovým obdobím našich dějin, a to minimálně z perspektivy dějin umění. Romantiku obvykle chápeme jako událost¹, která se překrývá s historickým intervalem tzv. národního obrození. Romantická díla a konečně i životní styl měly vliv na to, jaké postavení česká literatura získá v nadnárodním kontextu, ale také měla značné dopady na to, jak dnes literatura tvarově, žánrově či tematicky vypadá. Právě v tom shledávám aktuálnost a nadčasovost tématu předkládané práce. Nebudou zde kladeny složité literárněvědné cíle, pozornost bude zaměřena právě na složku tematickou. Cílem práce je především zaměřit se v romantických dílech na morbidní motivy smrti, umírání, vražd, vampyrismu a pokusit se co nejpřesněji vystihnout jejich funkci v dobové poetice. Jak společně utvářejí onen „romantický efekt“, jak se od sebe stejné motivy v různých dílech liší nebo se naopak shodují.

Bakalářskou práci jsem rozdělila na tři části, a to na část teoretickou, praktickou a didaktickou. V části první, teoretické, se pokusím definovat pojmy, kterými se v dalších částech budu detailněji zabývat. Nejprve bude vysvětlena problematika pojmu „romantismus“ a následně jeho poddruhu „subjektivního“, „temného“ či „morbidního romantismu“. Tato část také slouží k přiblížení klíčových morbidních motivů, zabývá se jejich výskytem v literatuře napříč dějinami. Ve druhé části, praktické, se již zaměřím na primární cíl této práce, na detekování morbidních motivů v romantických textech. Pro své rozbory jsem vytvořila korpus devíti romantických textů, které jsem vybrala z antologií *Mrtví tanečníci* a *Rozkošný hrob* nebo se jedná o samostatně vydaná díla, jako je Máchova báseň *Máj* či balada *Svatební košile* ze sbírky *Kytice z pověstí národních* Karla Jaromíra Erbena. Část třetí, didaktická, sem byla zařazena z důvodu mého pedagogického zaměření, respektive ve vztahu k profilu studia. Zde se pokusím vypracovat metodickou přípravu určenou primárně pro žáky 2. stupně základní školy, kteří by na navrženém cvičení mohli uplatnit nabyté vědomosti v hodinách literární výchovy.

¹ TUREČEK, Dalibor a kol. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-733-1.

1 Teoretická část

1.1 Český romantismus

Romantismus je poměrně problematický termín, který se snaží literární věda definovat již od samého počátku jeho užívání, což je více než sto padesát let. Václav Vaněk v úvodu své antologie *Rozkošný hrob* uznává, že jde o vágní pojem, který různí historikové nahlíželi rozmanitým způsobem, někteří jej dokonce opomíjeli úplně. Epochu romantismu nepovažovali za plnohodnotnou a dobře odlišenou od dob ostatních a středobodem jejich zájmu se stal spíše preromantismus a postromantismus.²

Pojem romantismus lze brát jako jakousi uměnovědnou „nálepku“, jejíž užití je výhodné pro snadnější definování epoch a období dějin literatury. Konstrukt literárních epoch, které na sebe postupně navazují, kdy další epocha následuje po uzavření předchozí, byl rozpracován v rámci tuzemské literární vědy ve 20. století. Vodička jej ve svém díle *Literární historie, její problémy a úkoly* takto potvrdil,³ třebaže používání tohoto konstruktů bylo rozšířené už v 19. století. Nutno říci, že v literárním procesu toto „střídání“ období vypadalo docela jinak a spíše než výrazné předěly, které by oddělovaly jedno období od druhého, přicházelo prolínání, různé podoby jednotlivých směrů a jejich nejednotvárnost. Právě nejednotvárností a pluralitou romantismu se zabývá kniha *Romantismus a romantismy*. Pluralita romantismu je další aspekt, který vylučuje jednu přesnou a jednoduchou definici pojmu: „již v roce 1824 bylo jasné, že neexistuje jeden romantismus (...), romantismus je třeba chápat jako „romantismy“ – vidět v něm především mnohost různých „myšlenkových celků“ a uměleckých forem, které se mohou objevovat současně v jedné kultuře.“⁴ Pluralita romantismů je dána různou intenzitou romantického smýšlení v dílech, najdeme díla, ve kterých se mísí styl romantický a klasický.⁵

Dalibor Tureček se v knize *České literární romantično* také přidává k názoru, že termín romantismus je pouze pojmový konstrukt, „který věda používá pro modelování

² VANĚK, V. a kol. *Rozkošný hrob: antologie české romantické poezie*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 8. Scholares. ISBN 978-80-87053-35-5.

³ HRDINA, M. Romantismus v české literární historii. In TUREČEK, D. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012, s. 73. ISBN 978-80-7294-733-1.

⁴ HRBATA, Z., PROCHÁZKA, M. *Romantismus a romantismy: pojmy, proudy, kontexty*. Praha: Karolinum, 2005, s. 10. ISBN 80-246-1060-4.

⁵ HRBATA, Z., PROCHÁZKA, M. *Romantismus a romantismy: pojmy, proudy, kontexty*. Praha: Karolinum, 2005, s. 11. ISBN 80-246-1060-4.

mimulosti,“⁶ a není vždy úplně vyhovující. Právě proto navrhuje termín romantično nebo romantika, jakožto na jednu stranu tvary dubletní pro termín romantismus, ale zároveň i termíny, které jsou „obsahově otevřenější“ a jsou schopné lépe vystihnout byť jen drobné romantické prvky v dílech, která jsou jinak stylově různorodá.⁷

Pro nás je však důležité zkusit se zaměřit na to, co již o romantismu a romantické tvorbě víme, než to, v čem tkví jeho nejasnosti. Bádání o romantismu doposud nemá konce, stále na něj můžeme nahlížet z různých úhlů pohledu, a kdybychom se snažili této problematice úplně porozumět, naše zkoumání by se vši pravděpodobností neskončilo se znalostí posavadního diskursu. Bylo by tedy na místě se podívat na to, kde a jak se romantické prvky objevily v české literatuře poprvé.

Prosazující se romantické rysy byly patrné již v preromantické tvorbě Jana Kollára, jehož lyriku badatel minulého století Miloš Pohorský definoval jako lyriku „založenou na bezprostředním, individuálním citovém prožitku (...) vyjádření vnitřního neklidu, citových disonancí a srdce „rozervané“ láskou.“⁸ Právě tyto znaky jsou východiskem pro romantismus, který s nimi pracuje ještě v daleko větší míře. Český romantismus se vyvinul o něco později než romantismus v jiných evropských zemích, zároveň byl český romantismus tím evropským utvářen. Východiskem pro něj byla znalost tvorby významných anglických a francouzských romantických autorů jako W. Scotta, G. G. Byrona, A. Dumase nebo V. Huga, ale důležitou roli hrála i tvorba autorů německých či polských. V Čechách však nikdy nevzniklo zřetelné romantické uskupení a celou první polovinu 19. století bylo působení okolních romantických vlivů vyjádřeno pouze malou skupinou českých literárních autorů.⁹ Mezi nejvýznamnější české romantické autory patří bezpochybně K. H. Máchu, na této skutečnosti se shodnou snad všichni badatelé, historikové či literární vědci. Máchova tvorba i jeho individuální rysy osobnosti se shodují se specifickými rysy a „markery“ českého romantismu vůbec.¹⁰

Je důležité si uvědomit, že romantismus se u nás začal projevovat v době pozdního osvícenství a národního obrození. Doba ještě nebyla připravena na diskuze o estetických normách umění, lze proto říci, že „specifickým rysem českého romantismu byl strach před romantismem, aby se nedostal do nesouladu s platným obrozeneckým

⁶ TUREČEK, D. a kol. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012, s. 92. ISBN 978-80-7294-733-1.

⁷ TUREČEK, D. a kol. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012, s. 93. ISBN 978-80-7294-733-1.

⁸ POHORSKÝ, M. Český romantismus v evropském kontextu. *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, s 1–9.

⁹ VANĚK, V. a kol. *Rozkošný hrob: antologie české romantické poezie*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 8. Scholares. ISBN 978-80-87053-35-5.

¹⁰ POHORSKÝ, M. Český romantismus v evropském kontextu. *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, s 1–9.

programem.¹¹ Romantismus byl od svého počátku doprovázen jistými obavami a spisovatelé se strachovali, aby se neodvrátili od svých cílů, a sice pomáhat obrození národa.¹² Výše zmiňovaný Kollár se také proto od romantismu brzy odvrátil, z důvodu podřizování se potřebám národní ideologie, zatímco Mácha, přes zdrženlivost tehdejší společnosti, naplňoval svůj umělecký program.¹³ Otázkou však zůstává, kam by se jeho tvorba dále obracela, zda by se od romantického smýšlení odvrátila, kdyby býval nezemřel v tak nízkém věku.

Co se týká časového vymezení romantické prózy, není možné o něj přesně usilovat, jak píše Václav Vaněk v předmluvě k antologii *Mrtví tanečníci*, avšak alespoň o přibližnou časovou periodizaci se pokusit lze. Dle rekonstrukce Dalibora Turečka je pojem romantismus (nebo romantika či romantično) „(...) relativně pevně vymezený jev, spojovaný se sklonkem 18. a s první polovinou 19. století a stále dozívající v následujících desetiletích.“¹⁴ Jak bylo však naznačeno výše, nelze určit přesné časové vymezení, „odkdy dokdy“ se romantismus v české literatuře projevil. Existovaly, a pro nás jsou stále určující, různé romantické znaky, které dokážou díla definovat jako romantické texty nebo alespoň jako texty s romantickými příznaky. Tato díla vznikala ale již v tvorbě, která odpovídala periodizaci doby preromantické, ale také postromantické. Rozdílné diskursy romantismu se také mohou v jedné časové epoše vzájemně překrývat a prolínat, což dokazuje Tylovo odmítnutí „rozervanectví“, které ale bylo pro jeho vrstevníka Máchu hlavním rysem jeho tvorby i jeho samého.

1.2 Markery českého romantismu

Preromantické prvky, které se objevily již v lyrice Jana Kollára, se staly signifikantními znaky pozdější romantické tvorby. Šlo především o lyriku, která byla založena na bezprostředním a hlavně individuálním citovém prožitku, vyjádření vnitřního neklidu, srdce rozervané láskou. Mezi další znaky patří touha po přirozenosti¹⁵ a individuální osobnost hlavního hrdiny, který byl zvláštní a určitým způsobem se odlišoval od ostatních. Jako romantické markery, které jsou užívány při analýze textů, definuje D. Tureček subjektivitu, citové rozpoložení, obrazy přírody a noci, obrat ke

¹¹ POHORSKÝ, M. Český romantismus v evropském kontextu. *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, s 1–9.

¹² POHORSKÝ, M. Český romantismus v evropském kontextu. *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, s 1–9.

¹³ POHORSKÝ, M. Český romantismus v evropském kontextu. *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, s 1–9.

¹⁴ TUREČEK, D. a kol. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012, s. 96. ISBN 978-80-7294-733-1.

¹⁵ POHORSKÝ, M. Český romantismus v evropském kontextu. *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, s 1–9.

středověku, synkretismus, fragmentalismus.¹⁶ Základní jednotkou romantických markerů však zůstává samotný text, který zajišťuje „literárněvědný základ modelu.“¹⁷

Dobový kontext se samozřejmě do kontextu literatury také podepsal a přisoudil jí určité dobové rysy, jak tomu bylo v každé specifické historické době. Do vědomí lidí 19. století se promítala nespokojenost, rozčarování skutečností a zároveň jakási touha po emancipaci individua – člověka, který si uvědomuje sám sebe jako bytost jedinečnou a nenahraditelnou, a která se konfrontuje s osudem.¹⁸ „*Romantismus se především zakládal na záměru emancipovat subjekt – ocenit člověka v jeho jedinečnosti.*“¹⁹ Jedinečnost, nenahraditelnost, rozervanost a individualismus člověka, který si uvědomuje těžkost svého bytí, prožívání vnitřní existenciální krize či konfrontace s osudem, bohem opuštěná a osamocená bytost, to jsou znaky nového romantického hrdiny, který nachází své místo v literatuře v první třetině 19. století. „*(...) člověk, plný neuspokojených vášní a myšlenek, se cítí sám, opuštěn bohem a ve sporu s osudem (...) zahlédne naráz svou kolébku i rakev (...).*“²⁰

1.3 Morbidní romantismus

Morbidní motivy, které v lidech vzbuzovaly strach a hrůzu, se v literatuře vyskytovaly odedávna. Než se příběhy s touto tematikou začaly sepisovat, byly předávány ústní formou, díky které se udržely napříč generacemi po několik století. Stejně tak byl i romantismus fascinován morbidními motivy, „hranicí bytí člověka“, a to ve všech podobách – umíráním, čekáním na smrt, pohřbíváním, vraždami, vampyrismem.

Prvním důvodem, proč byl romantismus fascinován morbiditou, byla snaha ve čtenáři vyvolat pocit hrůzy, strachu a děsu a tím jej více vtáhnout do samotného příběhu. Do období romantismu patřily mezi nejčtenější díla tradiční jarmareční knížky, které pojednávaly o středověkých a renesančních příbězích. V těchto prózách byl kladen největší důraz autorův a následně i čtenářův na historický obraz nebo kulisy vrcholného středověku.²¹ Na konci 18. století se u nás těšily velké oblibě romány Christiana

¹⁶ TUREČEK, D. a kol. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012, s. 99–106. ISBN 978-80-7294-733-1.

¹⁷ TUREČEK, D. a kol. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012, s. 96. ISBN 978-80-7294-733-1.

¹⁸ POHORSKÝ, M. Český romantismus v evropském kontextu. *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, s 1–9.

¹⁹ POHORSKÝ, M. Český romantismus v evropském kontextu. *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, s 1–9.

²⁰ POHORSKÝ, M. Český romantismus v evropském kontextu. *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, s 1–9.

²¹ VANĚK, V. a kol. *Mrtví tanečníci: antologie české romantické prózy*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010, s. 7. Scholares. ISBN 978-80-87053-45-4.

Heinricha Spiesse *Zazděná slečna, Skalní duchové* nebo *Životopisy sebevrahů*, „snad právě prostřednictvím Spiessových románů poprvé vstoupily do české literatury popisy extrémních duševních stavů, hrůzy, děsu a duševní vykojenosti.“²² Klicperův *Točnick* je vnímán, jako první „uvědomělý pokus o českou romantickou prózu,“²³ kde ve středu zájmu poprvé nešlo o středověké kulisy, ale především o vznícené stavy protagonistů, lásku a hrůzu²⁴, se kterými se čtenář mohl ztotožnit.

Dalším důvodem byl určitý druh vzpoury proti řádu světa: „romantická atmosféra je vždy poněkud neskutečná a jako taková bývá stavěna do protikladu k atmosféře realistické. Četné známky neuspořádanosti a disharmonie ji staví proti řádu a harmonii.“²⁵ Podobným kontrastem pro neuspořádaný romantismus představoval harmonický *biedermeier*. Nejdůležitější hodnota *biedermeieru* „reprezentovala představu univerzálního, abstraktního a spravedlivého řádu.“²⁶ Šlo především o zobrazení harmonického života, pro který jsou klíčové jistoty Bůh, vlast, ctnost a přátelství. *Biedermeier* hlásal, že lidé potřebují ve svém životě stabilitu a řád, díky kterým teprve mohou být šťastní. Romantismus se však od *biedermeieru* výrazně odlišoval právě tím, že se myšlenkově vzdaloval od těchto konvencí a lze říci, že tvořil jejich protipól. Poprvé vyvstávaly otázky, na které se do té doby nikdo neodvažoval pomyslet, natož zeptat – otázky existence lidského života a smrti. Právě Mácha svým nihilistickým přístupem k této existenciální otázce byl tak odlišný, až byl na poměrně dlouhou dobu i se svým dílem nepochopen. Otázka víry, která se s tou existenciální bezpochyby pojí, byla v romantickém chápání dalším projevem vzpoury proti jistotě, kterou představoval katolický řád. Jistota věčnosti, posmrtného shledání se s blízkými a vidina Ráje zde narážela na romantickou nejistotu, pochyby a skepsi.

1.3.1 Motiv smrti

Chápání smrti se v různých historických epochách lidstva lišilo, tyto různé přístupy ke smrti se navíc „stávají sondou k duchovním, kulturním i ekonomickým

²² VANĚK, V. a kol. *Mrtví tanečníci: antologie české romantické prózy*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010, s. 6. Scholares. ISBN 978-80-87053-45-4.

²³ VANĚK, V. a kol. *Mrtví tanečníci: antologie české romantické prózy*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010, s. 7. Scholares. ISBN 978-80-87053-45-4.

²⁴ VANĚK, V. a kol. *Mrtví tanečníci: antologie české romantické prózy*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010, s. 7. Scholares. ISBN 978-80-87053-45-4.

²⁵ *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017. Dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz>.

²⁶ TUREČEK, D. a kol. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012, s. 133. ISBN 978-80-7294-733-1.

vazbám společenské struktury určité doby.²⁷ Prvním, kdo se snažil o rekonstrukci postojů ke smrti, byl francouzský historik Philippe Ariès, jehož model se stal inspirací a východiskem pro všechny, kteří se tímto tématem také zabývali. Jeho rekonstrukce začíná v období raného středověku, tedy v 9. – 12. století. Tehdejší lidé brali smrt jako přirozenou součást lidského života, jako klidné a rezignované čekání přirozeného konce, neměli hrůzu ani z mrtvých, ani ze hřbitovů.²⁸

Od 12. století se však objevovaly nové prvky, které se stále více zabývaly individualitou smrti a na místo klidného očekávání smrti pronikala nejistota, pocity strachu a hrůzy z fyzického rozkladu nebo strachu z posmrtných muk duše, což úzce souviselo s křesťanskou vírou, která byla tehdy základní kámen všeho. Negativnímu vnímání smrti napomáhala i pochmurná atmosféra způsobená válkami či morovými epidemiemi. „V období vrcholného a pozdního středověku byla smrt chápána na pozadí hrozby posledního soudu především jako individuální morální a náboženský problém každého jedince.“²⁹ Toto vnímání smrti přetrvalo celý středověk, navíc se na smrt nahlíželo s představou Posledního soudu, který řeší každého člověka zvlášť a nahlíží na jeho dobré i špatné skutky, a s představou Očistce, kde mají duše poslední šanci se očistit od všech svých hříchů.³⁰ Živí měli ale z mrtvých strach, a to hlavně když jejich smrt přišla nečekaně a znenadání nebo když se jednalo o lidi, kteří za svého života činili zlo druhým.³¹ Věřilo se, že světy živých a mrtvých jsou propojené a mohou se vzájemně ovlivňovat.³² Také motiv zmrtvýchvstání byl velmi rozšířený a souvisel s problematikou vampýrů.

Novověk, tedy i období, ze kterého vychází romantické texty, ve kterých se na tento motiv detailně zaměřuji, je obdobím, kdy se celkově zlepšila životní situace obyvatel a došlo k mnoha změnám, a to společenským, ekonomickým nebo kulturním. Došlo také k rapidnímu rozvoji vědy a poprvé v 17. století se s tematikou smrti začal

²⁷ ŠMAHELOVÁ, H.: Smrt kmotříčka a ošizená smrt (Podoby smrti ve starší české literatuře a ve folklórní pohádce). *Česká literatura*. Roč. 35, 193–209. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/43743886>

²⁸ ŠMAHELOVÁ, H.: Smrt kmotříčka a ošizená smrt (Podoby smrti ve starší české literatuře a ve folklórní pohádce). *Česká literatura*. Roč. 35, 193–209. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/43743886>

²⁹ ŠMAHELOVÁ, H.: Smrt kmotříčka a ošizená smrt (Podoby smrti ve starší české literatuře a ve folklórní pohádce). *Česká literatura*. Roč. 35, 193–209. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/43743886>

³⁰ PŮBALOVÁ, L.: *Přístupy ke smrti a k pohřbívání v různých historických epochách lidstva*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

³¹ PŮBALOVÁ, L.: *Přístupy ke smrti a k pohřbívání v různých historických epochách lidstva*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

³² PŮBALOVÁ, L.: *Přístupy ke smrti a k pohřbívání v různých historických epochách lidstva*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

objevovat pojem eutanazie nebo „technické zkrocení smrti“, které má za úkol člověka na smrt určitým způsobem připravit.³³ Na smrt však bylo i tak pohlíženo s velkou bolestí proto, že ukončovala vztahy a vzájemně odlučovala milující a milované.³⁴ Smrt byla také propojována s představou, že duše je pevně svázána s tělem a po smrti se může duše v podobách duchů vracet na svět živých. Věřilo se na duchy dobré, kteří se vraceli, aby radili pozůstalým nebo jim pomáhali v péči o hospodářství, a duchy zlé, kteří se na svět živých vraceli proto, aby živé strašili nebo jim škodili.³⁵ Zlí duchové byli většinou duše lidí, kteří se během svého života dali na scestí, stali se zločinci či vrahy nebo svůj život sami ukončili.³⁶

1.3.2 Motiv pohřbení zaživa

Problematika a obavy ze zdánlivé smrti prostupují celou historii lidstva. Již ve starověkém Římě se lidé obávali, že by mohlo dojít k pohřbení živého člověka, proto raději čekali několik dní, než k samotnému pohřbu došlo. Přestože se na zesnulém člověku prováděly zkoušky, které měly vyloučit známky života, počínaje zkouškou teploty těla až po přikládání zrcátka nebo svíčky k nosu, pochybení je lidské a skutečně se někdy stalo, že k pohřbení živého člověka došlo. Jeden z hlavních problémů byl ten, že to byli právě prostí lidé, kteří kontrolovali zesnulého, nikoliv lékaři, „(...) *postava lékaře se u zesnulých na počátku 18. století objevovala spíše jen sporadicky*“.³⁷ Kontrola mrtvoly lékařem se začala uplatňovat až na konci 18. století v závislosti na reformách, které vydali osvícenští panovníci Marie Terezie a Josef II.

Strach z pohřbívání zaživa byl obecně známý a rozšířený fenomén, který byl racionálně tematizován lékaři ve čtyřicátých letech 18. století.³⁸ Toto téma bylo také poměrně oblíbené v beletrii 19. století, např. romantický autor E. A. Poe toto téma využil ve své povídce *Zánik domu (The Fall of the House of Usher)* jako hororovou

³³ PŮBALOVÁ, L.: *Přístupy ke smrti a k pohřbívání v různých historických epochách lidstva*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

³⁴ PŮBALOVÁ, L.: *Přístupy ke smrti a k pohřbívání v různých historických epochách lidstva*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

³⁵ PŮBALOVÁ, L.: *Přístupy ke smrti a k pohřbívání v různých historických epochách lidstva*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

³⁶ PŮBALOVÁ, L.: *Přístupy ke smrti a k pohřbívání v různých historických epochách lidstva*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

³⁷ SVOBODNÝ, P. a HLAVÁČKOVÁ L.: Lékař a smrt. In: LORENZOVÁ, H, Petrasová T. (eds.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 383-397.

³⁸ SVOBODNÝ, P. a HLAVÁČKOVÁ L.: Lékař a smrt. In: LORENZOVÁ, H, Petrasová T. (eds.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 383-397.

zápletku.³⁹ Motiv zdánlivé smrti se také objevil v dílech českých, v romantické povídce *Hrobník* od K. Sabiny (1837) nebo *Doktor Kazisvět* od J. Nerudy (1876).⁴⁰

1.3.3 Motiv sebevraždy

Sebevražedné jednání je motiv starý jako historie lidstva sama, „*sebevraždu nacházíme ve všech údobích civilizačního vývoje člověka.*“⁴¹ Zprávy o sebevražedném jednání se objevují ve starověkých písemných památkách Indie, Číny nebo Japonska.⁴²

Definice sebevraždy a názory na ni se mohou lišit, ale pokusíme-li se ji generalizovat, jde o dobrovolné ukončení vlastního života. Sebevražda je považována za závažný problém, na který se lze dívat z hlediska medicínského, psychologického, filozofického, etnického, právního či sociologického. Sebevražedné jednání úzce souvisí se světem lidských hodnot, zejména postojem člověka ke smrti vůbec. A tento postoj je podmíněn – mimo jiné – i historicky a sociokulturně.⁴³ „*Z křesťanského hlediska není sebevražda pouhým „útěkem ze života“, nýbrž vzpourou vůči Bohu.*“⁴⁴ Pohled na sebevraždu se lehce změnil v období osvícenství, kdy se s určitými výhradami hlásalo, že člověk může svobodně rozhodovat o svém životě.⁴⁵ Myslitelé této doby psali o sebevraždě filozofické úvahy, někteří ji akceptovali, jiní odsuzovali. Největší zvrát nastal na přelomu 18. a 19. století. Poprvé se totiž obrací pozornost na faktickou stránku sebevražedného jednání a jsou položeny základy vědeckého výzkumu, který se touto problematikou zabývá.⁴⁶

Pojem, který se s motivem sebevraždy bezpochybně pojí, je *suicidální objektivizace*.⁴⁷ Člověk má potřebu „obhájit“ své jednání a zaujímá určitý hodnotový

³⁹ SVOBODNÝ, P. a HLAVÁČKOVÁ L.: Lékař a smrt. In: LORENZOVA, H, Petrasová T. (eds.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 383-397

⁴⁰ SVOBODNÝ, P. a HLAVÁČKOVÁ L.: Lékař a smrt. In: LORENZOVA, H, Petrasová T. (eds.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 383-397

⁴¹ VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996, s. 14. ISBN 80-85880-10-5.

⁴² VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996, s. 15. ISBN 80-85880-10-5.

⁴³ VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996, s. 13. ISBN 80-85880-10-5.

⁴⁴ VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996, s. 17. ISBN 80-85880-10-5.

⁴⁵ VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996, s. 17. ISBN 80-85880-10-5.

⁴⁶ VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996, s. 18. ISBN 80-85880-10-5.

⁴⁷ VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996, s. 110. ISBN 80-85880-10-5.

postoj, „např. názor, že lidský život je bez hodnoty.“⁴⁸ Pokusíme-li se aplikovat toto schéma na romantickou tvorbu, podnětem k sebevraždě bývá většinou nešťastná láska. Motiv je doprovázen silnými pocity zoufalství, zklamání, bezvýchodnosti situace, což se objevuje například v baladě *Vnislav a Běla* od Š. Hněvkovského.

1.3.4 Motiv vraždy

V tvorbě romantických textů se motivy vraždy těšily značné oblíbenosti. Postavu vraha, člověka na okraji společnosti, vyřazeného individua najdeme téměř v každém romantickém díle. Motivы k vražednému jednání se liší, ale lze najít i takové, které se opakují ve více textech. Mezi ně patří těžká životní situace a z ní pramenící nešťastná láska či touha krutě se pomstít. Činu vraždy většinou předchází situace, která protagonistu do životní nouze přivede. Přichází pocit, že již nic v životě nemá smysl a zavraždit je jediné možné východisko z této tíživé situace. Motivы se uplatňují samotně nebo jsou různě propojeny. V případě *Máje* je Vilém vrah, který jedná kvůli pomstě z nešťastné lásky. Obdobně je to i v dílech *Vnislav a Běla* nebo *Předvídání hrobníkovo*.

1.3.5 Motiv vampyrismu

Slova *vampýr* a *upír* mají svůj původ v srbštině, konkrétně šlo o variantu staroslověnské podoby.⁴⁹ Od 15. a 16. století výraz začal pronikat i do ostatních evropských jazyků.⁵⁰ Slovo „upír“ samo o sobě neobsahuje „krvelačný“ prvek a v 19. století byl „upír“ chápán jako „mrtvý, který opouští hrob a ohrožuje živé.“⁵¹ Jde tak o rozšíření významu tohoto slova, které bylo do té doby chápáno pouze jako bytost, která saje krev lidem či dobytku.⁵²

Již ve starověké literatuře se objevují bytosti, které mají společné prvky s vampýrem neboli upírem. „*Summerové a Akkadové věřili v existenci duchů zemřelých, kteří opouštěli své hroby a pronásledovali živé*“⁵³ a také mnoho antických autorů psalo

⁴⁸ VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996, s. 110. ISBN 80-85880-10-5.

⁴⁹ MAIELLO, G. *Vampyrismus & Magia posthuma*. Praha: Nakl. Epoque, 2014. s. 18. ISBN 978-80-7425-177-1.

⁵⁰ MAIELLO, G. *Vampyrismus & Magia posthuma*. Praha: Nakl. Epoque, 2014. s. 19. ISBN 978-80-7425-177-1.

⁵¹ MAIELLO, G. *Vampyrismus & Magia posthuma*. Praha: Nakl. Epoque, 2014. s. 19. ISBN 978-80-7425-177-1.

⁵² MAIELLO, G. *Vampyrismus & Magia posthuma*. Praha: Nakl. Epoque, 2014. s. 19. ISBN 978-80-7425-177-1.

⁵³ MAIELLO, G. *Vampyrismus & Magia posthuma*. Praha: Nakl. Epoque, 2014. s. 60. ISBN 978-80-7425-177-1.

o strigách, bájných bytostech, které sají lidskou krev. V řecké kultuře je pak obdobou strigy siréna, která vábila zbloudilé námořníky a následně jim vysávala krev. Obě tyto bytosti byly vnímány jako duchové smrti.⁵⁴ Velký rozmach fenoménu vampyrismus je zjevný později v 17. a 18. století, a to především ve Střední Evropě, která sama byla dějištěm proslulých případů vampyrismu.

Počátky literárního vampyrismu se rodí v období romantismu, protože období preromantismu a romantismu bylo reakcí na rozumově vystavěné osvícenství. Středem zájmu se opět stalo záhadné, nevysvětlitelné nebo neuvěřitelné. V romantické literatuře se objevují žánry, které inklinují k lidové slovesnosti, ale především díla, která mají zdůrazňovat sílu lidských citů, fantazii, iracionalitu. U čtenáře mělo dílo vyvolat silné emoce a jednou z těch nejsilnějších vůbec je strach. Postava upíra, která se v literatuře objevovala, byla rozumem nevysvětlitelná, ale zároveň velmi dobře představitelná. „(...) Víra v takové nadpřirozené bytosti představovala jeden z nejvýraznějších pozůstatků evropské předkřesťanské minulosti“, kterou známe pod přívlastkem „pohanská“.⁵⁵ V roce 1816 vydal J. W. Polidori povídku *Upír (The Vampyre)*, díky které se stal prvním autorem světové literatury píšícím o upírovi, a zároveň v ní udal i podobu moderního upíra.

⁵⁴ MAIELLO, G. *Vampyrismus & Magia posthuma*. Praha: Nakl. Epoque, 2014. s. 69. ISBN 978-80-7425-177-1.

⁵⁵ MAIELLO, G. *Vampyrismus & Magia posthuma*. Praha: Nakl. Epoque, 2014, s. 22. ISBN 978-80-7425-177-1.

2 Praktická část

2.1 Poetické romantické texty

2.1.1 Vincenc Furch: Upír

Obsah

V básni se objevují dvě postavy, dívka a upír. Dívka objímá upíra a vede s ním dialog. Nejprve v řečovém pásmu poukazuje na bledost jeho kůže. On odpoví, že je bledý kvůli měsíčnímu svitu. Dívka mu v navazujícím dialogu říká, že v jeho náručí cítí chlad a mráz. Na to upír říká, že si ji k sobě přivine ještě těsněji, aby ji zahřál a dokázal jí tak „nekonečnou lásku“. V jeho podání to však znamená, že svými ostrými zuby pronikne pod její kůži a začne pít čerstvou krev. Dívka si až pozdě uvědomí, že ji upír oklamal.

Morbidní tematika

V krátké básni se objevuje postava upíra a s ním i typické upířské motivy – bledost a chlad kůže, mrtvé oči, touha po krvi. Tato moderní podoba upíra se ustálila právě až v 19. století. Bledost a chlad kůže upíra je způsobena tím, že jde o nemrtvou bytost, která se podle folkloru na svět po smrti vrací z určitého důvodu. Nejpravděpodobněji se tak dělo vinou znetvoření po smrti, sebevraždy nebo výrazné fyzické odlišnosti, až ošklivosti.

Další motiv typický pro upírství je motiv noci, jenž je v básni vyjádřený měsícem a měsíčním svitem. Upíři mohli své oběti napadnout pouze v noci. Noc je totiž typický čas pro lov a noc je se smrtí bezmezně spjata.

Báseň postupně graduje a motivem krve a sáním krve vrcholí. Stejně tak si i dívka až v tuto chvíli uvědomuje, že ji čeká smrt: „*I rtoma ostrýma / srdce jí zotvívá – – / „Ha poznávám pozdě / strašného upíra!*“ – –⁵⁶

Interpretace

Primární úlohou básně je vyvolat u čtenáře strach a hrůzu z upíra. Upír vypadá jako člověk, dívka tedy zprvu nechápe hrozbu. Obdobné zpracování lze spatřovat i v díle *Vampýr nebo Zohavitel mrtvých těl*, autor v této povídce taktéž tematizuje kontrast pohledné tváře s hroznými činy.

⁵⁶ FURCH, V. *Upír*. In VANĚK, V. a kol. *Rozkošný hrob: antologie české romantické poezie*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 160. Scholares. ISBN 978-80-87053-35-5.

Motiv upíra se objevoval téměř ve všech literaturách, každopádně každá kultura ho zpracovala trochu jinak. Motiv upíra, který se objevil v tuzemské kultuře, má své kořeny na Balkánském ostrově ve slovanských mytologiích. Právě zde se začaly tvořit představy o upírech, jak je známe dnes, ale především, jak je popisovali romantikové. Tedy jako oživlé mrtvoly, bledé a chladné s mrtvým pohledem, prahnoucí po (nejen) lidské krvi.

2.1.2 Karel Hynek Mácha: Máj

Obsah

Lyrickoepická báseň *Máj* je rozdělena do šesti částí, tedy čtyř zpěvů, mezi kterými jsou dvě intermezza. Děj je velmi jednoduchý, jelikož v básni je kladen důraz především na lyrickou složku. Příběh začíná u jezera, kde Jarmila čeká na svého milého Viléma. Ten však nepřichází a místo něj se objevuje muž, který Jarmile sděluje Vilémův osud. Vilém, znám mezi lidmi jako „strašný lesů pán“, zabil svůdníka své milé Jarmily, což ale, jak se později dozvídá, byl jeho vlastní otec. Je tedy uvězněn a příštího dne má být poslán na popravu. Muž po sdělení odpluje zpátky a zoufalá Jarmila spáchá sebevraždu skokem do jezera. V další části jsou klíčové Vilémovy myšlenky, ve kterých se vrací ke svému životu, ale také přemýšlí nad smrtí. Další den je Vilém popraven. O několik let později se na místě popravu objevuje autobiografická postava poutníka, který se zamýšlí nad Vilémovým osudem.

Morbidní tematika

V první části se setkáváme s morbidním motivem smrti, v tomto případě sebevraždou Jarmily, která skáče do jezera. Tomuto zoufalému činu předcházela dialog s postavou muže, který Jarmile svěřil osud jejího milého. Vilém má být další den popraven kvůli vraždě, kterou spáchal. Motiv vraždy i otcovraždy se v romantických dílech objevuje poměrně často. Vilém zavraždí svůdníka Jarmily, čímž se však dopouští nevědomky otcovraždy. Muž, který Jarmile oznamuje, co se stalo, svádí vinu i na ni samotnou. Vilém sice způsobil zločin, zavraždil, ale Jarmila se prohřešila tím, že se nechala svést.

Když Vilém čeká ve věži na popravu, přemýšlí nad svým životem, ale především nad smrtí. Pokládá si základní otázky lidské existence, přemýšlí nad tím, co se děje po smrti. Dochází k závěru, že po smrti nic není. Jen pustoprázdné nic, tma a ticho: „(...)

tam žádný – žádný – žádný svit, pouhá jen tma přebývá. Tam všechno jedno, žádný díl – vše bez konce – tam není chvíle, nemine noc, nevstane den, tam času neubývá. –⁵⁷

V prvním intermezzu se o půlnoci objevují duchové, kteří stojí na popravišti. Povídají si o následujícím dni poprav, kdy mezi sebe přijmou dalšího člena – Viléma. V této části se objevují poměrně drastické motivy, kdy se postavy z přírody připravují na smrt protagonisty: „*Žáby z bažiny: My budem pohřební zpěv. (...) Krtek pod zemí: Já zatím hrob mu vyryji.*“⁵⁸ Ve své době tato část nejvíce pobuřovala čtenáře, dokonce musely být některé části, přespříliš morbidní, odstraněny.

Ve třetím zpěvu je popisována Vilémova cesta na popraviště a samotná poprava. Nejprve mu kat stíná hlavu, potom jeho končetiny postupně láme a vplétá do kola. Vše je popisováno velmi detailně a morbidně. Motiv krve se zde objevuje s motivem vlasti: „*Ach v zemi krásnou, zemi milovanou, v kolébku svou i hrob svůj (...) v matku svou, krev syna teče po ní.*“⁵⁹

Interpretace

Máj neodpovídal na otázky kladené tehdejší většinou společností, naopak byl jakousi revoltou proti nim, autor hledal inspiraci jinde. Hlavním tématem básně je marnost lidské existence. Toto téma je zde rozvíjeno pasážemi, kde se Vilém před popravou zamýšlí nad smrtí i životem. Projektují se zde Máchovy nihilistické myšlenky, především uvádí v pochybnost i ty nejzákladnější jistoty, do té doby obecně přijímané. Odvracení se od křesťanské morálky, po smrti nic není, člověk nedojde žádného Ráje nebo posmrtného života. Smrt je přirovnávána k dlouhé temné noci, která trvá celou věčnost: „*(...) – tam jen pustý stín, tam žádný – žádný – žádný svit, pouhá jen tma přebývá.*“⁶⁰ Můžeme také spatřovat určitý kontrast a zároveň propojenost a neoddělitelnost motivů života a smrti. Smrt by bez života nemohla existovat. Lidský život končí smrtí bez jakékoli naděje na pokračování. Život je v básni metonymicky zobrazen jako padající hvězda z nebe: „*Klesla hvězda s nebes výše, mrtvá hvězda siný svit; padá v neskončené říši, padá věčně v věčný byt.*“⁶¹

Před Vilémovou popravou se objevuje další motiv, a to láska k vlasti. Jde o vlastenecký motiv, který je velmi důležitý a zásadní v době národního obrození: „*Ach*

⁵⁷ MÁCHA, K. H. *Máj*. Praha: Dobrovský s. r. o., 2022, s. 19–20. ISBN 978-80-277-1337-0.

⁵⁸ MÁCHA, K. H. *Máj*. Praha: Dobrovský s. r. o., 2022, s. 25–27. ISBN 978-80-277-1337-0.

⁵⁹ MÁCHA, K. H. *Máj*. Praha: Dobrovský s. r. o., 2022, s. 33. ISBN 978-80-277-1337-0.

⁶⁰ MÁCHA, K. H. *Máj*. Praha: Dobrovský s. r. o., 2022, s. 19. ISBN 978-80-277-1337-0.

⁶¹ MÁCHA, K. H. *Máj*. Praha: Dobrovský s. r. o., 2022, s. 14. ISBN 978-80-277-1337-0.

zemi krásnou, zemi milovanou, kolébku mou i hrob můj, matku mou, vlast' jedinou i v dědictví mi danou, šírou tu zemi, zemi jedinou! –⁶²

V básni je kladen důraz především na lyrickou složku. Mácha jako první básník v hodnotné české poezii systematicky vytěžuje jiné metrum než trochejské, které do té doby převládalo.⁶³ Jambický verš je pro český jazyk nesnadný kvůli přízvuku na první slabice. Mácha „vytváří v *Máji* český jamb (...) a umožnil českému verši bohaté využívání slovních celků o lichém počtu slabik.“⁶⁴ Tento nový metrický útvar má velký vliv na celkovou výstavbu *Máje*. Proměnami metra se mění i atmosféra jednotlivých pasáží. Příkladem lze uvést již zmiňovaný první zpěv, který je psán veršem jambickým a který přichází do kontrastu se zpěvem druhým, jenž je psán trochejem.

Další částí lyrické složky jsou popisy krajiny, které jsou pro Máchu charakteristické. Především okolní krajina je konstanta, která je v básni přítomna. Jistota, která se nemění a která zůstává stranou veškerých lidských jednání. „(...) *Že truchlí? – pro mě? – pouhý sen! Ta dávno neví o mně. Sotvaže zítra jasný den nad její lesy vstane, já hanebně jsem odpraven, a ona – jak v můj první den – vesele, jasně vzplane.*“⁶⁵ Přírodu Mácha vyobrazuje jako „*démonickou moc, zcela mimo dobro a zlo.*“⁶⁶ Příroda se nestará o člověka, jeho osud jí je lhostejný.

2.1.3 Karel Jaromír Erben: Svatební košile

Obsah

Osamělá dívka se v noci modlí k Panně Marii, aby jí navrátila zpátky jejího milého. Nikoho jiného na světě už nemá, otec, matka, sestra i bratr jí zemřeli. Milý se před třemi lety vydal do ciziny a od té doby o něm nemá žádné zprávy, neví, zda je živý a zdravý. Je bezmocná a zoufalá, kdyby se její milý nevrátil, raději by zemřela. Najednou se milý opravdu vrací, láká ji ven a chce ji pojmout za svou manželku ještě před svítáním. Dívka je zprvu nadšená, že se její milenec vrátil a vydává se s ním neznámo kam. Cestou milý dívku postupně zbavuje jejich modlicích knížek, růžence, křížku. Implicitně dívce odhaluje existenci oživlých mrtvol, ona si však nepřipouští žádné nebezpečí. Vážnost situace si začne uvědomovat až ve chvíli, kdy stojí před

⁶² MÁCHA, K. H. *Máj*. Praha: Dobrovský s. r. o., 2022, s. 33. ISBN 978-80-277-1337-0.

⁶³ MUKAŘOVSKÝ, J. K. H. *Mácha a jeho Máj*. In *Příklad poezie: k otázce trvalé platnosti Máchova díla*. Praha: Pražská imaginace, 1991, s. 26–31.

⁶⁴ MUKAŘOVSKÝ, J. K. H. *Mácha a jeho Máj*. In *Příklad poezie: k otázce trvalé platnosti Máchova díla*. Praha: Pražská imaginace, 1991, s. 26–31.

⁶⁵ MÁCHA, K. H. *Máj*. Praha: Dobrovský s. r. o., 2022, s. 15. ISBN 978-80-277-1337-0.

⁶⁶ ŠALDA, F. X. *Mácha snivec a buřič*. Praha: Melantrich, 1936.

hřbitovem, kam ji milý chtěl celou tu dobu dovést. Dívka využije situace, a když její druh skáče přes hřbitovní zídku, utíká se schovat do márnice. V márnici však leží umrlec. Milý mu nařizuje, aby vstal a otevřel, ale dívka se začne modlit, žádat o odpuštění, litovat svého hříchu a kát se, což ji zachrání. Když jdou ráno lidé na mši, naleznou dívku v márnici a útržky bílé košile na každém hrobě.

Morbidní tematika

Motiv smrti se objevuje nejprve u dívčiných rodičů, sestry a bratra. Dívka na světě již nikoho nemá. Cítí se osaměle, je zoufalá. Subjekt básně vykresluje modlíci se dívku velmi detailně a v pozitivním světle. Dívka se modlí, aby jí byl navrácen její milý. Má pocit, že bez něj její život nemá smysl, a kdyby se nevrátil, raději by sama zemřela.

Dívka se dopouští hříchu tím, že proti zásadám víry přivolá svého zesnulého milého. Že zemřel, však nejprve netuší. Milý ji láká v noci ven, tvrdí, že ji chce pojmout za svou manželku, a to ještě před svítáním. Dívka zaslepená láskou a vidinou společné budoucnosti, vyráží za ním. Milý pospíchá a dívka utíká po jeho boku. V tu chvíli se objevuje motiv krve, když si dívka rozdírá bosé nohy a zanechává za sebou zakrvácené stopy. Hrdinka tomu však nevěnuje žádnou pozornost, stále je zaslepená myšlenkami na milého, nepřipouští si žádné nebezpečí. K pochybnostem však dostává implicitní náznaky, když se milý zmiňuje o existenci ožvlých mrtvol, což je další morbidní motiv. Podruhé se tento motiv objevuje, když se dívka ukryje do márnice, ale za dveřmi slyší děsivý hluk „hrobových oblud.“⁶⁷ A do třetice se objevuje motiv revenanta v márnici, kde se dívka skryje. Umrlec dostává příkazy k otevření dveří, aby se druhý z nemrtvých mohl dívky zmocnit.

Interpretace

V Erbenových dílech je patrné následující syžetové schéma: postava se proviní, za což musí být zákonitě potrestána. Schéma vychází z křesťanské morálky, která patří, na rozdíl od díla Máchova, k primárním znakům Erbenovy poetiky. Stejně tak je to i v případě této balady. Dívka jedná proti křesťanským principům, staví svou lásku nad pokoru. Důležité je zde pokání, dívka vyjádří lítost nad svým činem, žádá Boha o odpuštění. Na rozdíl od jiných básní, které v *Kytici z pověstí národních* nalézáme, má

⁶⁷ ERBEN, K. J. *Svatební košile*. In *Kytice z pověstí národních*. 2. vyd. v nakl. Dokořán. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-219-9.

tato balada šťastný konec. Respektive hlavní protagonistka nezemře, díky svému pokání je smrti ušetřena.

V této lyrickoepické baladě hraje také důležitou roli krajina a její popis, podobně jako u ostatních romantických děl. Setkáváme se s noční krajinou, kterou oslňuje měsíc, všude je ticho a klid, jen občas je slyšet štěkání psů. Popis krajiny podtrhává děsivou a tajuplnou atmosféru celé balady, graduje tím, že se protagonisté dostávají na hřbitov. S romantickými popisy krajiny a jejich motivy souvisí i další romantické motivy, které se v baladě objevují. Morbidní motivy fungují a kooperují s těmi nemorbidními. Primární motiv je vedle motivu smrti také motiv revenanta, neboli oživlé mrtvoly. Ten v Erbenově podání číší hrůzností a podtrhává děsivost vampyrických pověstí. Dialog mezi dívkou a mrtvým milencem patrně symbolizuje nesmiřitelný konflikt mezi pozemským světem a záhrobím.⁶⁸ Všechny motivy spolu dosahují u čtenáře výsledného pocitu hrůzy, úzkosti a napětí.

Balada *Svatební košile* je napsána „na základě látek a motivů v baladice velmi rozšířených“.⁶⁹ Erben námět pro tuto báseň převzal od německého básníka Gottfrieda Augusta Bürgera, z jeho básně *Lenora*. Od původní verze se Erbenova odlišuje především v tom, že česká balada má šťastný konec.

2.1.4 Šebestián Hněvkovský: Vnislav a Běla

Obsah

Lyrickoepická balada vypráví příběh o nešťastné lásce, zradě a smrti. V úvodní strofě je obraz pohřbených postav. Jejich příběh se čtenář dozvídá až později z analeptického vyprávění.

Vnislav a Běla se milují na život a na smrt, přísahají si lásku, věrnost. Jednoho dne musí Vnislav odjet za nemocným dědem, milenci si však slibují, že na sebe počkají. Běla ve Vnislavově nepřítomnosti skutečně odmítá několik nápadníků, nakonec však přeci jen podléhá vypočítavému Halislavovi, který jí lže o Vnislavově nevěře a chudobě. Běla, třebaže Vnislava stále miluje, je donucena si Halislava vzít. Právě v den, kdy dochází k jejich sňatku, se vrací Vnislav a je velmi zasažen Bělinou zradou. Je plný zloby a novomanželům se chce krvavě pomstít. Vzteky bez sebe na svatbě zraní několik mužů, nakonec je zatčen a uvězněn. Ve vězení ho navštěvuje kněz, který se snaží ho odradit od myšlenek na pomstu, ale marně. Vnislava zde navštíví i zoufalá

⁶⁸ BECHYŇOVÁ, Věnceslava: Vypravěčské postupy Erbenových balad. *Česká literatura* 19, s. 248-271.

⁶⁹ BECHYŇOVÁ, Věnceslava: Vypravěčské postupy Erbenových balad. *Česká literatura* 19, s. 248-271.

Běla, která ho žádá o odpuštění, nechce dál žít s pocitem viny. Odpuštění se jí však nedostává, bývalý milenec jí přeje, aby na světě trpěla mezi živými co nejdéle.

V den poprav y Běla spáchá sebevraždu a Vnislav umírá pod katovským mečem. Lid si povzdechne nad osudem milenců a vyžádá si hroby blízko sebe, aby spolu mohli být alespoň po smrti.

Morbidní tematika

Ústřední téma Hněvkovského balady je nešťastná láska, jde o hojně zpracovávané téma v romantických textech. Děj balady vrcholí tragédií, a sice smrtí obou hlavních protagonistů. Motiv smrti se objevuje již v první strofě balady, která začíná retrospektivně, v hrobě vedle sebe leží Vnislav a Běla. Subjekt básně vyjadřuje moc osudu, který milencům za jejich života nepřál být spolu, po smrti spolu však být mohou. Jde ale jen o určité gesto, leží vedle sebe pouze dvě mrtvá těla. V baladě spolu úzce souvisí nemorbidní motivy s morbidními.

Veškeré zlo je způsobeno Halislavovou léčkou, který za pomoci lží a pomluv svede Bělu. Dívka podlehne jeho lákavým řečem o bohatství a vidině pohodlného života. Cítí se velmi provinile, vnitřní boj v ní svádí city a rozum. Její provinilé zoufalství se dostane na vrchol, když spatří Vnislava na své svatbě s Halislavem. V tu chvíli jí dochází, že byla oklamána. Žádá Vnislava o odpuštění, které je jí však odepřeno. Milenec trvá na tom, že kdyby nezhřešila ona, nezhřešil by ani on a nemusel by být popraven.

Klíčovou roli hraje kontrast mezi láskou a nenávistí. Hranice mezi těmito dvěma silnými emocemi je totiž velmi tenká. Vnislavova láska se bezprostředně po zjištění Běliny zrady mění v nenávist, nemá již dále nikoho, pro koho by žil a na kom by mu záleželo. V další dějové sekvenci požaduje protagonista krvavou pomstu, což je další morbidní motiv a příznak romantiky. Tento motiv lze najít také v Máchově *Máji*, *Cikánech*, ale i v dalších romantických dílech. Kněz odhodlanému mstiteli domlouvá, aby zanechal hrozných myšlenek, Vnislav jeho rad nedbá a pochybuje taktéž o existenci trestu v pekle. Jediné peklo cítí sám v sobě v podobě nekonečného vzteku a zlosti. Vlastníma rukama chce novomanžele uškrtit, až budou spát. Fyzická pomsta, kterou Vnislav touží vykonat, se neuskuteční.

Běla si po tom, co se stalo, přeje jen svou vlastní smrt. Nedokáže dál žít s vědomím, čeho se dopustila, je si dobře vědoma svého provinění. Zdrčená se v den poprav y sama připraví o život – skokem z okna si zlomí vaz. Motiv její sebevraždy lze

brát jako trest pro její duši, ale i částečně jako vysvobození z pozemského života. Syžet se završuje popravou, smrt triumfuje.

Interpretace

Vnislav a Běla patří k jedné z prvních českých balad. Jde o typický příběh kramářské písně: „*autor z ní přebral i její styl, zdůraznil expresivitu i moralitu děje.*“⁷⁰ Ústřední téma balady je nešťastná láska, která končí smrtí. Se stejným tématem pracuje například Mácha nebo další romantikové, ale každý z nich s ním nakládá odlišně. Dominantní kontrast zesiluje svár mezi láskou a nenávisť. Láska je zprvu vykreslena jako ideál, dějově je však obrácí v opak. Binarita hraje v romantických dílech klíčovou roli, stejně tak i intenzivní prožívání různých emocí. Kontrastu je možné si všimnout u motivu trichotomie zlých znamení, která svatebčané potkávají na cestě do kostela. Běla je velmi pověřčivá a všechna tato znamení si bere k srdci, Halislav naopak projevuje svoje realistické uvažování a vše se jí snaží vyvracet. Pověřčivost částečně souvisí i s křesťanskou morálkou. Ženská postava Běly je křesťansky založená, oba mužští protagonisté ne, jsou to svobodomyšlné individuality. Vnislav se od křesťanské morálky také odklání, například když pochybuje o existenci pekla: „*Což, pope, tak mnoho o pekle díš, kde vězí, pověz přec, jestlipak víš?*“⁷¹

Žánr balady lze chápat jako zrcadlo určitého období, autora nebo dokonce celé literární skupiny.⁷² „*Balada odhalovala lidskou přirozenost a dotýkala se tajemného světa iracionality, byla chápána také jako určitý protest proti osvícenskému pojetí člověka.*“⁷³ Pomocí balady, což byl oblíbený žánr různorodých vrstev lidového publika, se mezi čtenáře dostávaly „senzační“ zprávy ze současnosti.⁷⁴

⁷⁰ ŠMAHELOVÁ, Hana. Balada v české literatuře 19. a 20. století. In *Přednášky z 43. běhu LŠSS*. Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 251–262.

⁷¹ HNĚVKOVSKÝ, Š. *Vnislav a Běla*. In VANĚK, V. *Rozkošný hrob: antologie české romantické poezie*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 23. Scholares. ISBN 978-80-87053-35-5.

⁷² ŠMAHELOVÁ, Hana. Balada v české literatuře 19. a 20. století. In *Přednášky z 43. běhu LŠSS*. Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 251–262.

⁷³ ŠMAHELOVÁ, Hana. Balada v české literatuře 19. a 20. století. In *Přednášky z 43. běhu LŠSS*. Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 251–262.

⁷⁴ ŠMAHELOVÁ, Hana. Balada v české literatuře 19. a 20. století. In *Přednášky z 43. běhu LŠSS*. Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 251–262.

2.2 Prozaické romantické texty

2.2.1 Vendelín Dušek: Setkání v hrobě

Obsah

Děj krátké povídky vypráví příběh muže, který se vydává za svou matkou, cestou však v lese potká vyčerpanou a hladovou ženu. Žena mu svěří svůj životní příběh o zlém a krutém strýci, u kterého musela po smrti rodičů vyrůstat. Strýc jí přikázal vzít si za manžela bohatého, leč zlého pána, třebaže dívka měla svého milého. Rozhodla se proto, že se svým milým uteče. Když však na smluveném místě nebyl, utekla sama.

Muž ženu vyslechne a rozhodne se jí pomoci. Vráť se s ní do jejího města, a když kráčejí přes hřbitov, zničehonic se ocitnou na dně čerstvě vykopaného hrobu. Střetnou se tváří v tvář strašidlu v bílém rubáši. Strašidlo však není opravdové, je to vystrašená dívka Esther. Když s mužem začne vést dialog, svěří se mu, že netuší, jak se do hrobu dostala. Její poslední vzpomínka je, že byla nemocná. Muž se domnívá, že byla nevědomky pochována zaživa a doptává se dívky na židovské tradice ohledně pohřbívání těl. Muž se potom vrací pro ženu, se kterou do města přišel, a společně se vydávají za Esther do jejího domu. Žena je stále vyděšená a je přesvědčena o tom, že dívka je opravdové strašidlo. Změnit názor jí pomůže muž, který dokazuje, že Esther je živá bytost z masa a kostí.

Následujícího dne ráno dochází k rozuzlení celé enigmatické situace. Do domu přichází židé, kteří s mužem vedou dialog: během pohřbívání dívky ve městě vypukl požár, který šli uhasit. Zapomněli však kvůli tomu na její pohřeb, zakopání těla nedokončili a hrob zůstal otevřený. Muž upozorní na skutečnost, že Esther mrtvá nebyla, že byla pohřbena zaživa. Židé oponují tím, že mrtvá těla jsou před pohřbením pečlivě prohlížena. Muž má však nevyvratitelný argument, dívku sedící vedle něho, která dokazuje jejich pochybení.

Morbidní tematika

Ústřední morbidní téma krátké povídky *Setkání v hrobě* je pohřbení zaživa. Muž se dovtipí velmi brzy po prvním setkání s Esther, že dívka byla pohřbena zaživa, třebaže na počátku věří v setkání s přízrakem. To, že muž odmítá nadpřirozeným jevům uvěřit, poznáváme také ve chvíli, kdy nazývá „hloupými pověrami“ židovské tradice pohřbívání. Ty říkají, že když mrtvé tělo v domě leží několik dnů, budou ho trápit zlí duchové. Opakem racionálně uvažujícího muže je postava ženy, která odmítá připustit,

že v hrobě našla živou dívku. Žena při druhém setkání s Esther dokonce omdlí. Teprve při objasnění záhady definitivně uvěří v přirozené vysvětlení.

Když muž Esther uvěří, že je živá, vede s ní dialog ohledně židovských zvyklostí a tradic ohledně pohřbívání mrtvých těl. Je mu jasné, že v tomto případě k pohřbení zaživa došlo, ale snaží se pochopit, proč se tak stalo. Ptá se, zda židé nenechávají ležet mrtvé tělo tři dny v domě, jeho otázka je tak suverénní a konkrétní, že možná o židovských tradicích pohřbívání slyšel. Dívka mu ale řekne, že kvůli zlým duchům, kteří by zesnulé trápili, mrtvá těla pohřbívají jen po několika hodinách. Muž se podělí o tradice z jeho kultury z dob „starých časů“, kdy mrtvá těla pohřbívali už druhý den, a stejně bylo pohřbeno na tisíce živých. Je tedy velmi znepokojivou myšlenkou, kolik živých neúmyslně pohřbili židé, když „mrtvé“ pohřbívají jen po několika hodinách.

Dalším morbidním motivem, který se v povídce objevuje, a to v několika různých podobách, je motiv smrti. Poprvé je zmíněn v souvislosti s ženinými rodiči, kteří zemřeli. To má za následek soužití s krutým strýcem. Není blíže určeno, z jakého důvodu rodiče zemřeli, ale smrt je hybatelem ženina osudu. Kdyby se nerozhodla utéct, musela by se provdat za zlého muže, kterého jí určil její strýc.

Motiv smrti se prolíná s ústředním motivem pohřbení zaživa – Esther ve vloženém narativu vypravuje příběh o ženě, která byla shledána zesnulou, ale před pohřbením přišla opět k životu. Potom opět zemřela, lidé vyčkali hodinu, a když nejevila známky života, pohřbili ji. Podobné prolínání těchto dvou motivů můžeme pozorovat také v daleko výraznější situaci u samotné Esther: dívka si pamatovala pouze svoji nemoc, potom se probírala v hrobě.

Motiv smrti je naznačen také v situaci, kdy obě ženy navzdory obrovskému hladu odmítnou sníst pečínku z náboženských důvodů. Tvrdí, že raději zemřou hlady, než aby pravidlo porušily. Pro ústřední syžet tento motiv nehraje roli, zesiluje pouze motiv kulturního střetu křesťanství s mýty opředenou židovskou kulturou.

Interpretace

Kratší romantická povídka má u čtenáře především vyvolat pocit strachu a hrůzy, zároveň má pobavit groteskně morbidním příběhem. Předestírá se zde i otázka konečnosti lidského bytí, což byl zdroj fascinace nejen pro autory, ale i pro dobové čtenáře. Povídky s touto tematikou se brzy staly čtenářsky velmi oblíbené, a to již od preromantiky raného obrození (M. J. Sychra). Ponurost i temnou grotesknost děje podtrhávají také specifické romantické popisy krajiny.

Motiv tragického osudu židovské dívky do romantické tvorby vnesl skotský autor Walter Scott. Jeho romány byly velkou inspirací pro mnoho autorů budoucích generací. Autoři české romantické tvorby, kteří ve svých dílech tento motiv zpracovávali, byli například K. H. Mácha nebo K. Sabina.

2.2.2 Václav Rodomil Kramerius: Vampýr nebo Zohavitel mrtvých těl

Obsah

Nedaleko francouzského města Tours se šíří děsivá pověst o bytosti, která na hřbitovech zneuctívá hroby a zohavuje mrtvá lidská těla. Lidé tvrdí, že jde o člověka, dokonce hrobníkova žena říká, že jde o mladého vojína, čemuž však nikdo nechce věřit. O bytosti se povídá, že je velmi rychlá, vždy zmizí jako duch.

Přichází válka, umírá stále více lidí a jsou pohřbíváni do společných hrobů. Právě tato těla jsou vyhrabávána a zohavována. Lidé nechávají zatknout podezřelého muže, zohavování ale probíhá dál. Hrobníci se rozhodují, že vyčkají v noci na hřbitově a pokusí se pachatele sami chytit. To se jim sice nepovede, ale postavu, která je až nadpřirozeně rychlá, alespoň postřelí.

Zanedlouho získávají informaci, že do nemocnice byl před nějakou dobou přivezen mladý, pohledný, vzdělaný voják. Když za ním přijíždí, ihned se přiznává ke všem zřůdnostem a po zotavení je poslán k soudu. Všichni jsou velmi překvapeni, protože si představovali pachatele zcela jinak. Když má voják říci důvod, proč zohavoval mrtvá těla, tvrdí, že důvod sám neví. Na hřbitov ho vždy pudila jakási vzteklost a zároveň něco neodolatelného. Také říká, že těla vyhrabával většinou holýma rukama, které si rozedřel do krve, ale bolest cítil vždy až druhý den. Popisuje, jak z těl vybíral vnitřnosti, s naprosto klidným hlasem, třebaže posluchači znechuceně odvrací zrak. Nemoc ho napadala téměř každých čtrnáct dnů, které doprovázely silné bolesti hlavy. Tento stav prý ale posledním pobytem v nemocnici ustal.

Dále je vyslýchán i jeho ošetřující lékař, kterému se voják svěřoval se svými pocity. Lékař svědčí, že duševní pomatenost byla u vojáka patrná již od mládí. Lékař nemoc nazývá jako „zkáznou monomanií“, člověk není odpovědný za své jednání, protože nedokáže v danou chvíli racionálně přemýšlet. Voják je pro své činy na rok vsazen do vězení.

Morbidní tematika

Ústřední morbidní téma povídky je vampýrství. Všichni lidé věří, že tajemná bytost, která hroby zneuctívá a zohavuje těla, ani nemůže být člověk. Její neuvěřitelné schopnosti rychlého pohybu a hbitost, poukazují spíše na bytost nadpřirozenou. Zmizí vždy, když ji někdo spatří, a dokonce z ní mají z ní strach i psi.

Dílčí motivy zneuctívání mrtvých těl prostupují celou povídkou. Těla jsou krátce po pohřbení vyhrabána, vytažena z rakve a na kusy rozsápána. Jeden z nejděsivějších případů se týká mrtvého těla osmileté dívky. Hned dalšího dne po pohřbení bylo tělo nalezeno příšerně zohavené. Pachatel nechal v rakvi všechny šperky, se kterými byla dívka pohřbena. Tato skutečnost vylučuje možnost, že pachatel je zloděj.

Nejprve je zatčen člověk, který byl již mezi lidmi znám pro svou zdivočelost a v minulosti byl souzen za vraždu. Zanedlouho se ale prokáže jeho nevinnost, protože drancování a zohavování hrobů a těl nepřestalo. Jde o motiv zdánlivé viny, která je později vyvrácena.

Hrobníci sestaví „pekelný stroj“, se kterým na pachatele vyčkají na hřbitově. Podaří se jim ho postřelit, když překonává hřbitovní zeď. Bytost sice opět velmi rychle utíká, ale hrobníci nalézají krvavé stopy, které dokazují jejich úspěch.

Interpretace

Zpočátku se zdá, že povídka zobrazuje nadpřirozený příběh vampýra, ale opak se ukazuje být pravdou. Dochází k postupné naturalizaci nadpřirozeného fikčního světa. V příběhu se nevyskytuje vampýr nýbrž duševně nemocný člověk. Povídka je částečně zpracována jako soudní záznam, když je voják vyslýchán. Objevují se zde konkrétní časové údaje, které přidávají na autenticitě povídky.

Důležité je vyústění syžetu. Duševně narušený mladík si všechny své činy uvědomuje, avšak není schopný je potlačit. O zřůdnostech, které vykonal, hovoří otevřeně a nezaжатě, třebaže lidé znechuceně odvrací zrak.

Krameriův příběh je ve výběru – podobně jako případ Duškův – příkladem nenáročného čtiva, jež navazuje na raně obrozeneckou módu senzačních morbidních historií. Jako podstatné se zde ukazuje, že motiv smrti nepatřil jen do pomyslného rekvizitáře hodnotné romantiky, ve které plnil funkci melancholického filozofování o světě. Vyskytoval se totiž i v literatuře zábavné, od níž čtenáři požadovali senzaci, skandálnost nebo přitažlivou hrůzostrašnost. Všechny tyto aspekty se v populární kultuře vyskytují a jsou čtenářsky oblíbené dodnes.

2.2.3 Josef Václav Sommer: Alpská pěvkyně

Příběh se odehrává v Alpách, kde muž slyší líbezný zpěv, za kterým se vydává. Potkává mladou ženu, která stojí u hrobu, pláče a hledá svého milého Linharta. Muž se jí rozhodne pomoci a zanedlouho se s Linhartem skutečně setkávají. Milenci potom vypravují svůj životní příběh: Terynka vyrůstala jen s otcem a starou hodnou tetou, matka jí zemřela ještě v útlém dětství. Dívka vyrostla a jednou zde v horách, když pásala svoje stádo, uslyšela zvuk flétny, na který svou loutnou odpověděla a seznámila se tak s Linhartem. Jeden do druhého se okamžitě zamiloval. Když šel potom Linhart žádat Terezčina otce o její ruku, otec nesouhlasil. Sdělil Linhartovi, že Tereška již domluveného manžela má, bohatého muže z vesnice. Terynka otce prosila, aby jí nenutil brát si někoho, koho nemiluje, ale nebylo to nic platné. Milenci se spolu i tak nadále scházeli, pomáhala jim Terynčina teta. Když zemřela, otce její smrt velmi zasáhla. Začal se zamýšlet nad tím, zda není důležitější žít s někým z lásky než žít bez lásky v bohatství. U hrobu tety, kde se spolu milenci scházeli, je otec našel a dal jim své vřelé požehnání.

Morbidní tematika

Muž se poprvé setkává s ženou u prostého hrobu, kam ho zavedl líbezný zpěv. Hrob je oltářem pro milence, posvátným místem. Zde je pohřbena teta, jejíž smrt ovlivnila nejen život včetně jejich.

Terynce zemřela matka velmi brzy, matčino místo tedy zastávala hodná teta. Klíčová událost v příběhu je její smrt. Byla důvěrníkem mezi milenci, což je jakési literární klišé. Podobný motiv najdeme například v *Romeovi a Julii* od W. Shakespeara. Otec za svůj život zažil velké hoře, zemřela mu spousta blízkých lidí, avšak smířit se s touto smrtí pro něho bylo nejtěžší. Kvůli smrti si uvědomil, že nejpřednější hodnota na světě je láska.

Interpretace

Hlavní téma příběhu je láska. Třebaže milenci mají mezi svou láskou překážku, neztrácejí naději. Překážkou v jejich lásce je otec, který chce dceru provdat za bohatého, leč zlého muže. Lásku jako životní hodnotu vůbec neuznává: „(...) a co se lásky týče, aneb jakkoli tu věc nazýváte, to se po svatbě již poddá!“⁷⁵ Otec si myslí, že jedná správně, podle svého nejlepšího svědomí. Nevidí, že tím milencům velmi ubližuje.

⁷⁵ SOMMER, J. V. *Alpská pěvkyně*. In VANĚK, V. a kol. *Mrtví tanečníci: antologie české romantické prózy*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010, s. 49. Scholares. ISBN 978-80-87053-45-4.

Milenci se i tak snaží naleznout jiný způsob, jak být spolu. Zlomovou událostí je zmiňovaná smrt, která ruší zákaz. Otec díky tomu přehodnocuje životní hodnoty a překážka je v milostném příběhu odstraněna.

Povídka je jakýmsi poselstvím, aby všichni lidé, kteří příběh čtou, přehodnotili životní hodnoty po vzoru otce. Člověk je smrtelný a láska je nejvyšší hodnotou. Smrt v povídce plní syžetovou funkci, v sentimentální romantické povídce je i zjevným protipólem mládí a štěstí, a zároveň lidskou nevyhnutelností.

2.2.4 Václav Špínka: Smilnice, vražednice, žhářka, a přece jen nešťastné děvče

Obsah

Bohatý kupec v Novgorodě má krásnou dceru, kterou chce nechat provdat za bohatého, leč nepříjemného ženicha. Dívčiny sympatie má však mladík chudý, který se otcí nezamlouvá. Nakonec otec od nucení ke sňatku upouští, dcera se však musí vzdát i milovaného mladíka, s čímž souhlasí. Nadále se však s mladíkem stýká.

Jednou spolu vedou rozhovor v dívčině pokoji do chvíle, než služebná oznámí příjezd otce. Dívka milého ukryvá do své postele po peřiny, kam si však otec po příchodu sedne. Mladík se pod peřinami zadusí. Dívka se služebnou vymyslí plán, jak se mrtvého těla zbaví: zkusí podplatit otcova služebníka, který tělo snad odstraní. Sluha však využívá této situace a stanovuje si podmínky, pod kterými čin možná vykoná. Nejprve chce dívčino tělo a potom stále více peněz. Dívka se mu pod nátlakem služebné poddá, sluha plní úkol a tělo se zbavuje. Dále je uplácen v domnění, že dívku nebude obtěžovat.

Jednoho dne si ale sluha nechá zoufalou dívku zavolat do hostince, aby mu sama přinesla další peníze. Před všemi lidmi v krčmě ji slovně i fyzicky poniží. Zoufalá dívka před ním nakonec uteče před krčmu, kterou v šoku zapálí a následně se sama udá. Rozsudek udává její služebné trest smrti a dívce roční pobyt v klášteře, kde se sama rozhodne zůstat navždy.

Morbidní tematika

Tragická událost, smrt mladíka, je nešťastná náhoda. Mladík se udusí v dívčině posteli, když si na jeho hlavu sedá nic netušící otec. Dívce dochází, že mladík zemřel především její vinou a snaží se ho přivést zpět k životu. Nejhuře se však cítí, když

přemýšlí nad tím, jak bude reagovat otec. Po prodělání prvotního šoku jí na mysl vyvstává otázka, jaké z toho budou plynout důsledky a co si počít s mrtvým tělem.

Protagonistka se bojí kruté reakce otce, proto se raději svěří své služebné. Společně vymyslí plán a podplácí mrzkého služebníka. Služebná navíc dívku prosí, aby myslela na svůj vztah s otcem, na svou budoucnost a byla sluhovi po vůli. Události už pak nabírají nezadržitelný konec směřující k tragickému rozuzlení.

Trest smrti čeká dívčinu služebnou, která je shledána jako strůjce všeho zlého. Je popravena ubičováním. Drastický trest zesiluje morbidně-senzační námět povídky.

Interpretace

Otec chce pro dceru bohatého ženicha. V jeho očích znamená bohatý muž – dobrý muž. Dívce se ale při námluvách více zamlouvá ten chudší, jak zde sám vypravěč přiznává: „*I zde – jak se obyčejně stává – přihodilo se, že příjemnější sok nikoli bohatý, bohatší ale zas nepříjemný byl...*“⁷⁶ Otec je na jednu stranu laskavý, že dívku nechce do sňatku s bohatým mužem nutit, nesouhlasí však ani, aby si vzala muže chudšího, kterého má ráda. Celá tragédie mladíkovy smrti je založena na otcově zákazu ke sňatku s oběma nápadníky a neuposlechnutí otce.

Také Špinkova povídka nepředstavuje zvlášť ambiciózní literární text. Jde spíše o zábavu, v níž morbidní motivy plní roli senzačního pozadí. Bez nich by však povídka zůstala sentimentální historkou, jejíž zařazení lze chápat jako příznak romantické poetiky.

2.2.5 František Humhal: Předvídání hrobníkovo

Obsah

Hlavním protagonistou povídky je hrobař Myslev, který vypráví rodině děsivý sen, který se mu předešlou noc zdál: měl zahradu nedaleko sídla jejich hraběte Výboje, kam se vždy o půlnoci vydal a trhal byliny. Právě zde potkal i samotného hraběte a s ním i postavu smrti, která hraběti hrozila kosou.

Hrobník sen dovypráví a zanedlouho uslyší zvony umíráčku. Vydává se na Výbojův hrad a zjišťuje, že hrabě je po smrti. Hraběcí sluha Zábíš hrobníkovi nařizuje, aby pro zesnulého hraběte vykopal hrob. Během kopání Myslev nepromluví jediné slovo, ale potom se svěřuje rodině s příběhem, který ho tížil několik let.

⁷⁶ ŠPINKA, V. *Smilnice, vražednice, žhářka, a přece jen nešťastné dítě*. In VANĚK, V. a kol. *Mrtví tanečníci: antologie české romantické prózy*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010, s. 31. Scholares. ISBN 978-80-87053-45-4.

Před dlouhou dobou byl Myslev panoš hraběte Sečislava. Sečislav dostal od vévody slib, že mu dá svou dceru Anežku za ženu. Anežka Sečislava nemilovala, milovala jiného. V předvečer svatby se pořádala hostina, všichni se veselili a nikoho by nic zlého nenapadlo. Sečislav do hradu dokonce vpustil biskupa, kterého údajně poslal sám vévoda a který měl pár dalšího dne oddat. V noci však tento domnělý biskup Sečislava zavraždil a Myslev unikl smrti jen o vlásek. Musel slíbit, že nevyzradí, jak Sečislav zemřel. Také zjistil, že biskup byl ve skutečnosti hrabě Vývoj a vraždu vykonal, aby se zmocnil krásné Anežky. Myslev se musel stát Výbojovým sluhou, avšak ten ho potom nechal z hradu odstranit, jelikož mu stále připomínal onen zločin. Nechal z něho udělat hraběcího hrobníka.

Myslevovi se po sdělení příběhu uleví, avšak ještě té noci je zavražděn hraběcím sluhou Zábíšem. Hrobníkovi synové se rozhodnou otce pomstít a vynesou pravdu o Výbojově zločinu. Vévoda nechává mrtvolu Výboje pověsit na zdi vlastního hradu, Zábíše popravít a Mysleva čestně pohřbít.

Morbidní tematika

První morbidní motiv se objevuje v Myslevově snu a je to samotná postava smrti. Smrt je zde vykreslena jako „*bílá z jakéhosi kouta vyvstává postava bez veškerého obleku, bez všeho těla, než samá kost*“⁷⁷. Myslevovi nahání postava hrůzu, je si vědom toho, že má co dočinění se smrtí. Postava smrti hrozí nejprve hraběti, potom přichází také k Myslevovi a hrozí i jemu. Sen předpovídá budoucnost, jelikož oba protagonisté, kterým smrt hrozila, brzy umírají.

Smrt hraběte Výboje je důležitým motivem v povídce, umožní totiž Myslevovi vypovědět tajemství, které ho tížilo několik let. Toto tajemství se týká vraždy, kterou spáchal domnělý biskup, přestrojený Výboj: nic netušící hrabě Sečislav ho důvěřivě zve do svého sídla, což se mu vymstí. Přesně o půlnoci vzbudí Mysleva řinčení zbraní a vidí, jak se jeho hrabě „brodí v krvi“. Vystrašený Myslev prosí biskupa o smilování, ten ho nakonec smrti opravdu ušetří. Vražda Sečislava je spáchána kvůli ženě – vévodově dceři, Anežce.

V noci po vyzrazení temného tajemství umírá pod Zábíšovou rukou také Myslev. Zábíš si pro povolení k Myslevově vraždě přišel k umírajícímu Výbojovi. Zábíš však za své hrůzné činy zaplatí. Nejprve mu vévoda přikazuje Výbojovo mrtvé tělo pověsit na

⁷⁷ HUMHAL, F. *Předvídaní hrobníkovo*. In VANĚK, V. a kol. *Mrtví tanečníci: antologie české romantické prózy*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010, s. 103. Scholares. ISBN 978-80-87053-45-4.

hradby vlastního hradu, potom ho samotného nechává popravít. Myslev je uložen do čestné rakve a pohřben do hrobu, který sám, původně pro Výboje, vykopal.

Interpretace

Sen se v této povídce ukazuje jako prostředek předpovídání budoucnosti. Hlavní protagonistu Myslev však do poslední chvíle neví, jak si ho má vyložit, třebaže ho sen velmi vyděsil. Přemýšlí nad snem při cestě na hrad, nejvíce však po tom, co se dozví o smrti Výboje. Když toho samého dne zapadá slunce, má Myslev pocit, jako by nastával s koncem dne i konec jeho života. Toto zlé tušení se nakonec vyplní.

Spravedlnosti je v této povídce učiněno za dost. Myslev je pomstěn svými syny, kteří jdou po otcově smrti hlásat pravdu o zákeřném hraběti na Výbojův hrad i k vévodovi. Vévoda potom nastolí pořádek, potrestá zlo a odmění dobro.

Také Humhalova povídka pracuje se zlověstnými a morbidními motivy v duchu zásad romantické poetiky. Ve vybraných prozaických dílech se jedná o povídku nejambicióznější, která se svojí zjevnou romantickou atmosférou přibližuje textům, které známe například od Saby (Hrobník) nebo od Máchy (Cikáni). Morbidita zde není jen pozadím nebo žádoucí atmosférou, jde o konstitutivní element romantické tragiky a osudovosti.

3 Didaktická část

V této části je vypracována didaktická příprava pro vyučovací hodinu českého jazyka, respektive literární výchovy. Tato hodina tematicky navazuje na hodinu předešlou, kde žáci pracovali s literárně historickým pojmem romantismus a definovali jeho znaky v literatuře. Cílem vyučovací hodiny, na kterou je zde vypracována příprava, je uvědomění si obsahové rozrůzněnosti pojmu romantismus. Žáci v hodině pracují s konkrétními texty, na kterých se učí základům literárního rozboru uměleckého díla, analýzy a interpretace. Na závěr hodiny je připravena část, která má za úkol reflektovat celou vyučovací jednotku. Žáci ve dvojicích vyplní pracovní list, kde nabyté poznatky využijí. Na závěr napíšou krátkou romantickou báseň, ve které aktivně pracují s romantickou morbidní tematikou.

3.1 Didaktická příprava

Třída/ročník	8. třída ZŠ
Vyučovací předmět	Český jazyk – literární výchova
Učivo	Romantismus
Konkretizace učiva a jeho propojení s jinými vyučovacími předměty a průřezovými tématy	Podoby romantismu; morbidní motivy v romantické poezii Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech; Vzdělávání v Evropě a ve světě
Očekávané výstupy	ČJL-9-3-01 uceleně reprodukuje přečtený text, jednoduše popisuje strukturu a jazyk literárního díla a vlastními slovy interpretuje smysl díla ČJL-9-3-04 tvoří vlastní literární text podle svých schopností a na základě osvojených znalostí základů literární teorie ČJL-9-3-06 rozlišuje základní literární druhy a žánry
Cíle na úrovni očekávaných výstupů	Porozumění – žák vyjádří vlastními slovy, jaké podoby má literární směr romantismus a objasní výskyt morbidních motivů; Aplikace – žák demonstruje konkrétní znaky romantismu

	<p>na vybraných textech, zvláštní pozornost věnuje morbidním motivům;</p> <p>Syntéza – žák shrne své vlastní poznatky o morbidní romantické tematice na zadaných romantických textech.</p>
<p>Cíle na úrovni klíčových kompetencí</p>	<p>1. Kompetence k učení Propojování a využití vědomostí – získané informace chápe včetně souvislostí a vysvětlí je;</p> <p>2. Kompetence komunikativní Práce s informacemi – pojmenuje v textu hlavní myšlenky, znaky, motivy morbidní a nemorbidní a stručně je shrne, Písemný projev – na zadané téma dokáže vytvořit kratší umělecký poetický text;</p> <p>3. Kompetence sociální a personální Realizace práce ve skupině – každý člen ve skupině se podílí na společném úkolu, postará se o jeho zhotovení;</p> <p>4. Kompetence občanská Respekt k druhým – názory druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá jako jeden z možných a opírá ho o argumenty.</p>

<p>Postup ve vyučovací hodině s časovou rozvahou a s ohledem na vývojové zvláštnosti žáků</p>	<p>1. Úvodní část (2 – 3 min) Zklidnění třídy, pozdrav, zápis do třídní knihy, absence, prezenze;</p> <p>2. Opakovací část „evokace“ (3 – 5 min) Opakování učiva z minulé hodiny. Brainstorming – žáci říkají, co si o romantismu pamatují z minulé hodiny, učitel zapisuje klíčová slova na tabuli;</p> <p>3. Motivační část – „evokace“ (7 – 10 min) Prezentace o romantismu, vysvětlení terminologie, na které bude založena další práce (morbidní a nemorbidní motivy, druhy rýmu, hlavní myšlenka díla...), ukázka rozboru básně;</p> <p>4. Hlavní část – „uvažování“ (10 – 15 min) Práce s romantickými texty: Rozdání textů, společné přečtení úkolů v pracovním listě, prostor na dotazy, poznámky či vysvětlení nejasností, potom již samostatná práce žáků, učitel dohlíží, zda jsou žáci aktivní;</p> <p>5. Reflexe – (7 – 12 min) Práce ve dvojicích – žáci si sdělí poznatky ze svých pracovních listů, porovnají je mezi sebou. Ve dvojici vyplní druhý pracovní list, kde shrnou své poznatky z celé hodiny, reflektují nově nabyté vědomosti, porovnávají s vědomostmi dosavadními. Pokouší se vytvořit kratší romantickou báseň a uplatnit v ní morbidní motivy. Dobrovolníci mohou své básně přečíst. Tyto skupinové pracovní listy odevzdají, individuální si nechají u sebe.</p> <p>6. Závěr hodiny – (1 – 2 min) Nástin programu příští hodiny, rozloučení.</p>
<p>Prostředí a organizace činnosti žáků</p>	<p>Lavice jsou v klasickém uspořádání. Během části úvodní, motivační a hlavní žáci pracují individuálně. V části „reflexe“ pracují ve dvojicích.</p>

Pomůcky a učební materiály	Pracovní listy s romantickými texty a úkoly, projektor, PC, PowerPointová prezentace.
Zpětná vazba	1) V průběhu hodiny učitel žáky obchází, kontroluje, jak pracují. 2) Pracovní list číslo 2, který žáci zpracovávají ve dvojici a ve kterém reflektují poznatky z hodiny, odevzdají učiteli. V příští hodině je možné se k těmto listům vrátit a společně je rozebrat.

3.1.1 Pracovní list 1

UKÁZKA č. 1 – individuální práce

Obejmula děva
bledého upíra,
ach ji hrůza jímá,
když mu v oči zírá:

„Ó jak jsi ty chladný,
bledý jako stěna!“
„To měsíce činí
zář bledá studená.“

„Ach ve tvém náručí
mráz mě tajně jímá,
a na mne hledíš jak
očima mrtvými,“ –

„Přivinu tě, milá,
do náručí pevněji,
dokážu ti lásku
nekonečnou zjevněji.

Budou se mi brzo
bledá ústa rdítí,
brzo srdce moje
teplou krev zacítí!“

I rtama ostrýma
srdce jí zotvírá – –
„Ha poznávám pozdě
strašného upíra!“ – –

(Vincenc Furch: *Upír*, 1. polovina 19. století)

OTÁZKY K TEXTU:

1. Vypiš všechny motivy z básně.

2. Z motivů vypiš pouze motivy morbidní.

3. Jakou funkci má **motiv smrti** v ukázce? Co má ve čtenáři vyvolat za pocit?

3.1.2 Pracovní list 2 (1. část)

UKÁZKA č. 2 – práce ve dvojicích

„Temnější noc! – – – Zde v noční klín

ba lůny zář, ba hvězdný kmit

se vloudí – – tam – jen pustý stín,

tam žádný – žádný – žádný svit,

pouhá jen tma přebývá.

Tam všechno jedno, žádný díl –

vše bez konce – tam není chvíl,

nemine noc, nevstane den,

tam času neubývá. –

Tam žádný – žádný – žádný cíl –

bez konce dál – bez konce jen

se na mne věčnost dívá.

Tam prázdno pouhé – nade mnou,

a kolem mne i pode mnou

pouhé tam prázdno zívá. –

Bez konce ticho – žádný hlas –

bez konce místo – noc – i čas – – –

To smrtelný je mysle sen,

toť co se „nic“ nazývá.

A než se příští skončí den

v to pusté nic jsem uveden. – – –,

Vězeň i hlas omdlívá.

*(Karel Hynek Mácha, **Máj**, 1. polovina 19. století)*

3.1.3 Pracovní list 2 (2. část)

UKÁZKA č. 2 – práce ve dvojicích + OTÁZKY

Jména:

1. Ve druhé ukázce subjekt básně popisuje bytí člověka po smrti. Jak v této ukázce tento **motiv smrti** na čtenáře působí? Co v něm má vyvolat za myšlenky, pocity?

2. Na motivu smrti postihněte hlavní odlišnosti obou básní.

3. Vymyslete kratší romantickou báseň (2 – 6 strof), ve které bude:

- **rozpolcená osobnost** stojící mimo společnost (vyberte jednu možnost):
 - vrah / tulák / poutník / vězeň / žebrák
- **motiv smrti** (vyberte jednu možnost):
 - vražda / sebevražda / umírání / pohřbení zaživa
- **téma básně** (vyberte jednu možnost):
 - nadpřirozeno / strach / otázka života a smrti / sen / láska

Závěr

Cílem předkládané práce bylo pozorování morbidních motivů v poezii a v próze v období české romantiky 19. století. Primárně jsem se snažila o interpretaci funkce morbidních motivů ve vybraných romantických textech. Jako materiálové zázemí mi v první řadě posloužily antologie *Mrtví tanečníci* a *Rozkošný hrob*, které byly v nedávné době edičně připraveny na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Analytickému a interpretačnímu úsilí přecházela potřeba co nejkompexněji vymezit pojmy „romantismus“ a „morbidní romantismus“, a to včetně jejich specifických charakteristik a typických znaků. Výčet morbidních motivů v teoretické části je doplněn o náčrt jejich užívání v literatuře od starověku až po období romantismu, což poskytuje možnost zvažovat proměňování jejich sémantiky v čase.

Do své práce jsem vybrala devět textů, avšak výskytem morbidních motivů v romantických dílech by se dalo zabývat více do hloubky a se širším vzorkem textů. Vlastní rozbor textů jsou vypracovány podle osnovy, jejímiž jednotlivými body jsou popis dějové části, dále detekce a popis morbidních motivů a na závěr pokus o interpretaci díla v závislosti na všech zjištěných romantických motivech, především těch morbidních.

Morbidní motivy v textech jsou pevně spjaty s motivy dalšími, které se podílejí na významové výstavbě díla. Společně vytváří temné příběhy na hranici nadpřirozena a jejich celkové vyznění je tajemné a hrůzostrašné, jak požadovaly normy romantické literatury. Jejich primární funkcí je bezpochyby vyvolání strachu a pocitu napětí u čtenáře. Příběhy jsou koncipované tak, aby se do nich čtenář 19. století dokázal vžít, uměl si je dobře představit, a tím byl vtažen do často ponurého děje. Vedle tradičního vykreslení křesťanské morálky, vstupují do popředí i silné pocity a emoce protagonistů příznačné pro romantismus. Motiv smrti, jakožto ústřední motiv, je napříč texty užit různě. Velmi často vystupuje jako faktor pro vyvolání strachu, jako motiv v napínavé zápletce. Jindy, jako je to v případě *Máje*, je východiskem pro položení si základní filozofické otázky života a smrti.

V materiálu byla pozorována řada morbidních narativů, které navazují na raně obrozeneckou hrůzostrašnou povídku, plynule přecházejí od sentimentální povídky v romantickou. Povídky používají rekvizitář lidové nebo rytířské povídky, což platí téměř ve všech vybraných prózách. Ambicióznější literatura od Erbena či Máchy už však morbiditu prvoplánově nevyužívala. Budovala na ní konflikt člověka s řádem

světa, jak můžeme vidět v dílech Erbenových, anebo přímo filozofické tázání po osudu člověka a konečnosti jeho bytí, což je klíčové pro díla Máchova.

V didaktické části je naznačena maketa přípravy na vyučovací hodinu české literatury pro žáky 8. třídy základní školy. Tématem hodiny je český romantismus, konkrétně morbidní motivy a kompetence objevovat je v romantických textech. Jde o téma, které přesahuje školské osnovy, romantismus se na základní škole často probírá jen okrajově, elementárně. I když jde o téma netradiční, je, dle mého názoru, vhodné žákům poskytovat širší spektrum literárních textů, připravovat je na náročnější interpretace. Inspirovat mladou generaci literaturou je v dnešní době nelehký úkol, avšak při jeho splnění v něm tkví také největší úspěch učitelské profese. Didaktickou část chápu jako pouhou ilustraci a zvažování možností, které se nabízejí. Abychom došli k relevantním výsledkům, které by šlo plně využít, museli bychom přípravu podrobit řízenému výzkumu přímo v praxi. Mým cílem ale bylo poukázat na možnost vytěžit materiál, který by mohl žák vnímat jako atraktivní, inspirující. Pokud by literární výchova nedokázala učinit předmět studia zajímavým a přitažlivým, sotva by s ním sebevíc motivovaný pedagog dokázal uspět.

Seznam literatury

- BECHYŇOVÁ, Věnceslava. „Vypravěčské postupy Erbenových balad“. *Česká literatura* 19, s. 248–271.
- ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice z pověstí národních*. Praha: Dokořán, 2008. 182 s. Mocca, sv. 4. ISBN 978-80-7363-219-9.
- HRBATA, Zdeněk a Martin PROCHÁZKA. *Romantismus a romantismy: pojmy, proudy, kontexty*. Praha: Karolinum, 2005, 417 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 80-246-1060-4.
- LECOUTEUX, Claude. *Přízraky a strašidla středověku*. Praha: Volvox Globator, 1997, 221 s. Garuda, sv. 7. ISBN 80-7207-059-2.
- MÁCHA, Karel Hynek. *Máj*. Ilustroval Jan ZRZAVÝ. Překlad Barbora CHVOJKOVÁ. Praha: Dobrovský s.r.o., 2022, 54 s. 1400. ISBN 978-80-277-1337-0.
- MAIELLO, Giuseppe a Carl Ferdinand von SCHERTZ. *Vampyrismus & Magia posthuma: vampyrismus v kulturních dějinách Evropy a Magia posthuma Karla Ferdinanda Schertze (první novodobé vydání)*. 2., dopl. vyd. Přeložil Martin BORÝSEK, přeložil Josef ŠMATLÁK. Praha: Epoque, 2014, 260 s., [2] s. obr. příl. ISBN 978-80-7425-177-1.
- MUKAŘOVSKÝ, Jan. K. H. Mách a jeho Máj. In *Příklad poezie: k otázce trvalé platnosti Máchova díla*. Praha: Pražská imaginace, 1991, 76 s., front. ISBN 80-7110-045-5, s. 26–31.
- POHORSKÝ, Miloš. Český romantismus v evropském kontextu, *Česká literatura*. Roč. 26, 1978, č. 1, s. 1–9. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/43743641>.
- PŮBALOVÁ, Ludmila. *Přístupy ke smrti a k pohřbívání v různých historických epochách lidstva*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce (Mgr.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Teologická fakulta.
- Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017. Dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz>.

SVOBODNÝ, Petr a HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Lékař a smrt. In LORENZOVÁ, Helena, PETRASOVÁ, Taťána (eds.). *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Sborník příspěvků z 20. plzeňského sympozia. Praha: KLP, 2001, s 383–399. ISBN 80-85917-79-3.

ŠALDA, František Xaver. *Mácha snivec i buřič*. Praha: Melantrich, 1936, 31 s.

ŠMAHELOVÁ, Hana. Balada v české literatuře 19. a 20. století. In: *Přednášky z 43. běhu LŠSS [Letní školy slovanských studií]* / Praha: Univerzita Karlova, 2000, 277 s. ISBN 80-85899-89-2, s. 251–262.

ŠMAHELOVÁ, Hana. Smrt kmotřička a ošizená smrt (Podoby smrti ve starší české literatuře a ve folklórní pohádce), *Česká literatura*. Roč. 35, 1987, č. 3, s. 193–209. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/43743886>.

TUREČEK, Dalibor a kolektiv. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012, 342 s. ISBN 978-80-7294-733-1.

VANĚK, Václav a kolektiv. *Mrtví tanečníci: antologie české romantické prózy*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010, 229 s. Scholares, sv. 25. ISBN 978-80-87053-45-4.

VANĚK, Václav a kolektiv. *Rozkošný hrob: antologie české romantické poezie*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, 183 s. Scholares, sv. 22. ISBN 978-80-87053-35-5.

VIEWEGH, Josef. *Sebevražda a literatura*. Psychologický ústav Akademie věd České republiky. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1996. 282 s. ISBN 80-85880-10-5.